Romanoslavica vol. XLVI, nr. 2

GHEORGHI GOSPODINOV – UN MAESTRU AL PROVOCĂRILOR

Cătălina PUIU

From its very publishing in 1999, Georgi Gospodinov's book *Natural novel* has been greatly applauded by the Bulgarian critics, being republished already six times as well as translated into over ten languages.
Its topic is almost trite: a young couple on the verge of separation have to reach an understanding regarding sharing their mutual belongings. Hence the story seems to unreel very slowly and unforeseeably. Truth be told, the text represents a *mixtum compositum*, a fiction impossible to arrange in an apparent order, decipherable only in postmodern key.
Natural novel is a book about Bulgaria of the 90's, about how we were as well as about how we are.

Key words: Georgi Gospodinov, a natural novel, Bulgaria of the 90's, a postmodern key, mixtum compositum

Încă de la apariția sa, în 1999, cartea lui Gheorghi Gospodinov, *Un roman natural,* a fost bine primit de critica bulgară, fiind reeditată până acum de şase ori şi tradusă în peste zece limbi. Publicații prestigioase precum „Le Nouvel Observateur", „The New York Times", „The Times", „The Guardian" au catalogat romanul drept „original şi distractiv", „anarhic, experimental", „filozofic şi în acelaşi timp ancorat în realitate", „plin de umor şi melancolie".

Cheia de boltă a narațiunii se inspiră dintr-o idee a filozofului francez Michel Foucault expusă concis în cele două fraze pe care Gheorghi Gospodinov le alege drept motto al cărții: „Istoria romanului nu e nimic altceva decât relatarea celor văzute. De aici provine şi simplitatea lui evidentă şi atitudinea, care, la prima vedere, pare naivă – aşadar e simplă şi impusă de evidențialitatea faptelor."

Subiectul este aparent banal: aflați în plin divorț, doi tineri ajung la momentul dureros al împărțirii lucrurilor comune. El nu se împacă cu ideea despărțirii, deşi fizic sunt separați de un an de zile. Ea poartă în pântece bebeluşul altuia. De aici povestea pare a se derula lent şi previzibil. De fapt, este povestea lui, scrisă la persoana I, dar în cheie postmodernă. Naratorul are acelaşi nume cu autorul, ba mai târziu se inserează în

BDD-A24180 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:07 UTC)

text povestea unui vagabond intelectual sărăcit, tot Gheorghi Gospodinov. Cartea este un *mixtum compositum*, un text imposibil de aranjat într-o ordine aparentă, care introduce, decupează, colajează tot felul de istorii: *Istoria wc-ului*, *Istoria muştelor*, *Lista plăcerilor în anii '60*, *Însemnările naturalistului*, fragmente dintr-un *Ghid al grădinarului amator* sau pasaje ştiinţifice despre viaţa şi înmulţirea albinelor. Cititorul, participant activ în actul receptării, va trebui în final să refacă puzzle-ul narativ. Interesantă este soluţia pe care autorul o oferă: toate combinaţiile sunt posibile şi credibile.

Gospodinov excelează în arta începuturilor abrupte, percutante:

> Ne despărţim. În vis despărţirea e legată doar de părăsirea casei. În cameră totul e împachetat, cutiile de carton sunt aranjate până la tavan şi cu toate astea e mult spaţiu[1].

> Sunt însărcinată, mi-a spus soţia în seara aia. Nimic mai mult. Filmul şi literatura propun două variante de reacţie în astfel de cazuri:
> a) Bărbatul e surprins, dar fericit. Se uită tâmp, se duce la ea, o ia în braţe. Atent, să nu rănească bebeluşul. Nu ştie că e doar un pumn de celule. [...]
> b) Bărbatul e neplăcut surprins [...]. Îşi ascunde prost iritarea, nu-şi doreşte copilul, a înşelat-o. În plan apropiat, ochii femeii[2].

Universul prozastic respiră tristeţe după clipele frumoase petrecute împreună de cei doi în anii studenţiei:

> Aici suntem chiar la începutul relaţiei. Undeva prin anul doi de facultate. Hoinăream pe Şipka, pe lângă Parcul Doctorilor. Eu, ea şi Veso, întotdeauna toţi trei. Un an întreg cunoscuţii s-au întrebat cu care dintre noi era ea. Fiecare e surprins într-o poziţie nefirească în timpul mersului.
> Oare am fost atât de fericiţi pe-atunci?[3],

nostalgie după lungile seri cu prietenii comuni, regrete pentru cele întâmplate: „Azi se împlineşte un an de la divorţul cu Ema. Încă nu mi-am adunat de la ea unele vise şi alte mărunţişuri"[4]. În spatele acestor rânduri, viaţa pentru erou apare anostă, searbădă, cu un gust sălciu. Dacă n-ar fi aşa, la ce bun expresii de genul: „viaţa asta nenorocită", „toată viaţa asta de rahat", „beau pentru nenorocita asta de situaţie postmodernă"[5].

Constituind, la prima vedere, o lectură facilă, cotidiană, cu un subiect banal şi fără mari schimbări în traiectoria eroilor, textul ascunde, ca într-o ţesătură dublă, delicii şi provocări intelectuale. Cititorul are permanenta senzaţie că ficţiunea epică stă sub

[1] G.Gospodinov, *Естесвен роман*, Plovdiv, Janet 45, 2006, p.7.
[2] *Idem*, p.38.
[3] *Ibidem*, p.59.
[4] *Ibidem*, p.142.
[5] *Ibidem*, p.63, 33, 147.

BDD-A24180 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:07 UTC)

semnul spuselor lui Eliot: „Timpul prezent şi timpul trecut/ Sunt probabil amândouă prezente în timpul viitor/ Iar timpul viitor cuprins în timpul trecut”[1]. Eliot este citat de două ori cu fragmente din *Miercurea cenuşii,* fragmente care susţin evoluţia narativă a personajului principal. Studentul aflat la Lisabona la o întâlnire a tinerilor din toată lumea, solitar asemeni eroilor bardului american îşi pune întrebări existenţiale, vrea să oprească timpul pentru a surprinde clipa eternă: „Întrucât nu pot spera că o să mă întorc aici/ Întrucât nu pot spera că o să mă întorc/ Strigând în lacrimi talentul unui asau avântul celuilalt / Eu nu mai aspir să aspir şi să reuşesc”[2].

În penultimul capitol, naratorul, devenit între timp om al străzii, la o întâlnire cu foşti colegi de breaslă şi prieteni, repetă aceleaşi cuvinte. Textul ascunde capcane, fire narative transparente, vizibile doar pentru un cititor avizat.

Ce legătură există între citatele din Eliot şi definiţia poetului din dialogul despre artă *Ion* de Platon? „Poetul este o făptură uşoară, înaripată şi sacră, în stare să creeze ceva doar după ce-l pătrunde harul divin şi îşi iese din sine, părăsit de judecată”[3]. Simplu. Eliot este de acord cu Platon care declară: „Artistul nu creează decât în stare de posesiune, paternitatea operei nu-i aparţine lui, ci zeului care-l inspiră”[4]. Şi iată cu ce simplitate grațioasă face G. Gospodinov trecerea spre un alt subiect: „miezul poeziei”. „Există o putere divină care te pune în mişcare”, spune Socrate discutând cu rapsodul Ion. La fel gândeşte şi protagonistul romanului nostru atunci când încearcă să păstreze echilibrul universului, invocând teoriile pythagoreice şi neopytagoreice ale armoniei universale. Dar faptele evoluează în cheie postmodernă. Treptat textul se transformă într-o operă a naratorului, o lume pe care o domină şi o administrează cu apetit demiurgic. El supraveghează ordinea universală, ordine de care aminteau şi cei trei filozofi ai Greciei Antice citaţi în text – Anaxagoras, Empedocle, Democrit.

Şi, pentru a ţine lucrurile sub control, personajul trebuie, soluţie ingenioasă, să intre în miezul cuvintelor:

> Trebuie acţionat în mod radical. Să intru chiar în stup. Acolo, unde cuvintele sunt concentrate la maximum, unde colcăie. Nu ştiu cum s-o spun mai acceptabil, dar pe scurt – dau buzna în text. Da, intru în cărţi [...]. Dar nu am altă scăpare. Mi-am dat seama că exact în cărţi, dar nu în toate cărţile, doar în romane, dar nu în toate romanele, doar în câteva bine alese se ascund cuvintele mamă, care sunt gata să-şi ia zborul şi să roiască acel ceva pe care nu pot să-l numesc. [...] Mă simt tot mai pregătit. Caut crăpături în text pe unde să intru. Cred că nu e prea înţelept să intru pe la început. Începutul e puternic, sintaxa plină de nerv şi pot fi descoperit uşor. Îmi trebuie o

[1] T.S. Eliot, *Burnt Norton,* în *Patru cvartete,* Bucureşti, Ed. Univers, 1971, trad. Sorin Mărculescu, p.19

[2] T.S. Eliot, *Miercurea cenuşii*, trad. Lidia Vianu, *Scenarii lirice moderne. De la T.S. Eliot la Paul Valery*, EUB, 1983, p. 141.

[3] Platon, *Opere,* vol. II, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, trad. Dan Sluşanschi şi Petru Creţia, p. 140.

[4] N. Balotă, *T.S. Eliot,* în *Arte poetice ale secolului XX*, Ed. Minerva, 1976, Bucureşti, p. 443.

BDD-A24180 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:07 UTC)

> divagație lirică, o descriere amănunțită care aduce cuvintele într-o stare de reverie, şi eu să mă bag ca o foaie de hârtie fremătând din când în când dusă de vânticel răzleț, sau ca o şopârlă micuță furişându-se sub pietre[1].

Coborârea în Text, printre spații narative, litere, sintaxă şi stilistică, am întâlnit-o şi la optzeciștii români (Mircea Nedelciu, Ioan Groşan şi înseamnă, de fapt, înțelegerea Lumii prin care, până acum, am rătăcit debusolați. Un refugiu într-o astfel de lume, dintr-un univers ininteligibil, inacceptabil, nesatisfăcător.

Eroul poate totul. O spune şi o reaminteşte lectorului cu responsabilitate umbrită de un vag orgoliu. El este cel răspunzător de bunul mers al lucrurilor:

> Mă chinui să explic organizației că echilibrul a amenințat. Şi ceea ce se poate întâmpla nu e lucrul de care se tem toți. Nu apocalipsa e înspăimântătoare. [...] Războiul mondial e ceva inofensiv. Ceea ce se poate întâmpla în orice moment e de departe mult mai îngrozitor şi, din nefericire, foarte greu de observat. [...] În scurt timp tot felul de lucruri stranii vor începe să se întâmple cu noi toți. Lucruri care nu sunt scânteietoare ca apocalipsa şi de aceea la început nimni n-o să le dea importanță. Şi cel mai rău este că eu nu pot să le descriu amănunțit şi exact. Am la îndemână cuvintele, dar nu pot s-o fac. Nu trebuie[2].

Cu figura sa de etern perdant în armonia familială şi căutător neistovit al dreptății universale, protagonistul este un excentric în adevăratul sens al cuvântului. Are hobby-uri bizare: îl pasionează istoria wc-ului, îi plac muştele, ba chiar are o asemenea prietenă, citeşte *Manualul apicultorului* pentru a înțelege de ce nevasta l-a făcut trântor, are înclinații voyeuriste- trage cu urechea la tot felul de istorioare picante spuse la o cafea: „Mă ascund în spatele ziarului şi ascult ce-şi vorbesc oamenii, mă dizolv în poveştile lor ca un cub de zahăr în cafea. Dacă voyeurismul e legat de ochi şi de văz, atunci cum se numeşte ascultatul? Un fel de voyeurism al urechii”[3]; vrea să adopte obiceiuri daoiste: „Îi povestesc, după ce îmi caut mult cuvintele despre un obicei daoist care se numeşte «Să bem o cană de ceai fără cana de ceai», în cazul nostru «să vorbim, fără să vorbim». Era să spun «să ne sărutăm, fără să ne sărutăm»”[4]; citează texte din filozofia chineză: „Cuvintele slujesc la prinderea sensului. Când sensul a fost prins, cuvintele pot fi uitate.// De-aş putea să găsesc pe cineva care a uitat cuvintele, ca să stau de vorbă cu el”[5]; caută să devină un iluminat: „Numai în copilărie putem să devenim iluminați, numai în aceşti şapte ani, când suntem lăsați singuri cu noi înşine. Şapte ani în afara societății. Şapte ani fără țară. Şapte ani de anarhie. Fiecare zi numai a ta. Fiecare zi

[1] Gospodinov, *op.cit.*, p.112.
[2] *Idem,* p.103.
[3] *Ibidem*, p.95.
[4] *Ibidem*, p.76
[5] *Ibidem*, p.94.

BDD-A24180 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:07 UTC)

destinată descoperirii universului prin joc”[1]; îşi pune întrebări filozofice după modelul celor din evul mediu: „câți draci încap în vârful unei litere”[2]; îşi propune să scrie un roman fațetat, aşa cum ochii muştei sau albinei sunt formați din fațete, este un cititor împătimit al lui Salinger, ba chiar, în joc postmodern, finalul unui capitol este înlocuit cu final povestirii *O zi desăvârşită pentru peştii-banană*, fără a-l avertiza printr-un vreun semn grafic pe cititor; retrăieşte anii copilăriei prin ochii lui Karlsson de pe acoperiş, personajul lui Astrid Lindgren, cunoaşte filozofia zeu, îl citeşte pe Alfred Schutz (filozof austriac) şi pe Harold Garfinkel (sociolog american). Şi, nu în ultimul rând, pentru ca scrierile să-i fie cât mai veridice, umblă cu un scaun-balansoar în spate şi-şi petrece cât mai mult timp printre oamenii străzii, devenind într-un final, unul de-al lor. Planurile narative evoluează rapid, decorurile se schimbă cu celebritate şi la un moment dat nu mai ştii cine este cel care-şi rememorează experiențele şi deziluziile personale – vagabondul, naratorul sau autorul.

Romanul este inedit deopotrivă prin structură şi perspectivă. Prima este mobilă, interşangibilă, deschisă şi, pe alocuri, derutantă. Capitolele, având ca titlu un număr de la 1 la 47 intercalează pasaje narative cu titluri cât mai stranii: *00*, *scurtă istorie a WC-ului*, *Nota redactorului*, *Un ultim epigraf*. Este, de fapt, un joc livresc de perspective postmoderne, un spațiu al dislocărilor, rupturilor şi reinserțiilor.

Gheorghi Gospodinov este un prozator capabil să realizeze un lucru, în aparență, simplu. Şi anume, să-şi împiedice cititorii să ghicească ceea ce va urma. Cu greu, la proximele lecturi, observi mecanismele narative, modelul complex şi atât de insolit după care autorul îşi creează ficțiunea. Avem senzația pregnantă de repetiție, reduplicare, iar fiecare capitol reia şi potențează perspectiva anterioară. Viitorul a fost deja parcurs, trecutul va fi proiectat în scene actuale, iar prezentul pare o iluzie realistă. Schema urmează din nou versurile lui Eliot, autor atât de drag personajului: „În început îmi e sfârşitul [...]/ Şi ceea ce ai e ceea ce nu ai/ Şi unde eşti e acolo unde nu eşti”[3].

Capitolele cărții sunt secvențe ale unei istorii, numai că ordinea lor nu este cronologică Gheorghi Gospodinov le amestecă bine, ca pe un pachet de cărți, adăugând motto-uri care derutează şi mai mult. Iată câteva exemple ale provocării intelectuale la care e supus lectorul: „Un oarecare domn K. Knaute a congelat nişte broaşte şi ele se rupeau uşor, dar pe cele care s-au păstrat întregi, le-a pus într-o încăpere încălzită şi după 7-8 ore s-au dezghețat şi au înviat de tot” (Rev. „Priroda”, 1904); sau: „614 Glande mamare – Poligoane// 1030 Vise – Mişcare de rezistență// 934 Limbi slave – Cofetării” (din Catalogul Bibliotecii Naționale); sau: „Italia? Acolo toți poartă cizme şi mănâncă broaşte...”; sau: „O să mă fac vânzător de înghețată/ Şi o să dau faliment în fiecare iarnă”.

La a doua lectură însă, realizăm că totul se îmbină, se armonizează şi creează efectul scontat. Deşi proza respinră un aer dezinvolt, nonşalant, ea suscită la maxim

[1] *Ibidem*, p.118.
[2] *Ibidem*, p.107.
[3] T.S. Eliot, *East Coker,* în „Secolul 20”, nr. 7/1969, trad. Sorin Mărculescu, pp. 63-67.

BDD-A24180 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:07 UTC)

background-ul cultural al cititorului. Platon, Aristotel, Empedocle, Anaxagore, Eliot, Salinger, Michel Foucault, filozofia zen şi practicile daoiste vor fi citate pentru a dezvălui elaborată compoziţie disimulată sub firescul naraţiunii. Perspectiva multiplă, citatul, colajul, fragmentarea, autoreferenţialitatea, toate aceste recuzite postmoderne sunt folosite copios de Gheorghi Gospodinov, autor fascinat de limite, de ceea ce se află „dincolo" de substanţa lucrurilor.

Un roman natural este o carte despre Bulgaria anilor '90, o ficţiune care ne arată cum „a fost", dar şi cum „am fost" în acele vremuri. Şi cum, poate, continuăm să fim.

Bibliografie

Balotă, Nicolae, *T.S.Eliot* în *Arte poetice ale secolului XX*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1976

Eliot, T. S., *East coker*, în „Secolul 20", nr. 7,1969, trad. Sorin Mărculescu, p.63-67

Eliot, T. S., *Miercurea cenuşii*, în Lidia Vianu, *Scenarii lirice moderne. De la T. S. Eliot la Paul Valery*, Bucureşti, Editura Universităţii Bucureşti, 1983

Gospodinov, Gheorghi, *Естествен роман,* Plovdiv, Janet 45, 2006

Grigorov, Dobromir, *Това е текст за Естествен роман на Георги Господинов,* http://liternet.bg/library/about/g/ggospodinov.htm

Minkov, Boris, *Светът, видян през мухите и клозета,* http://liternet.bg/library/about/g/ggospodinov.htm,

Mojeiko, Edvard, *Постмодерното в Естествен роман на Георги Господинов*, în *По следите на модернизма и постмодернизма*, Sofia, Boian Penev, 2004, p.82-89

Platon, *Opere,* vol.II, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, trad. Dan Sluşanschi şi Petru Creţia

Sabourin, Vladimir, *Тези към Естествен роман,* http://liternet.bg/library/about/g/ggospodinov.htm

BDD-A24180 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:07 UTC)